

Innlegg på konferansen Ny kunnskap om Den kulturelle skolesekken

Erik Henningsen

NIBR

Som Heidi Haukelien har fortalt oss, er en av ambisjonene som knyttes til Den kulturelle skolesekken at den skal fremme identitetsutvikling blant skoleungdom. I denne kommentaren vil jeg dvele litt ved dette forholdet. Mer spesifikt vil jeg forsøke å reflektere over spørsmålet om hva det er for et identitetsprosjekt som danner bakteppet for Den kulturelle skolesekken og mange andre kulturpolitiske tiltak i dag.

Det er vanlig å tenke på nasjonsbygging som et tilbakelagt stadium i kulturpolitikken, slik for eksempel Dahl og Stenseth framstiller det i deres kulturpolitikkens historie.

Nasjonsbyggingen er i tråd med dette synet noe som pågikk på 1800-tallet og som varte fram til en gang rundt annen verdenskrig. Men, hvis vi med nasjonsbygging mener utviklingen og utberedelsen av det Benedict Anderson kaller et "forestilt fellesskap" er det klart at vi må revurdere denne oppfatningen. Som et forestilt fellesskap blir nasjonen aldri ferdig bygget.

For at nasjonen skal bestå i denne forstand, må den stadig gjenskapes gjennom et kontinuerlig vedlikeholdsarbeid i forhold til symboler som virker konstituerende for det nasjonale fellesskapet. Dette betyr igjen at det symbolske innholdet som forbindes med nasjonen endres og redefineres over tid. Ofte skjer dette på et gradvis og umerkelig vis, men i noen tilfeller kan endringen ta form av tydelige – og konfliktskapende – brudd i måtene nasjonen forestilles på.

Kulturpolitikken innehar en særlig viktig rolle i slike prosesser, ettersom dette er et område hvor staten driver en samtidig anerkjennelse og oppdragelse av befolkningen. Gjennom kulturpolitiske intensjonserklæringer og virkelighetsbeskrivelser, og gjennom utvalget av kulturuttrykk det gis støtte til gjennom kulturpolitikken, sier staten direkte eller indirekte at: "Dette er oss" mens den også sier: "Slik bør vi være".

Det er mye som tyder på at vi nå er inne i en tid i Norge hvor dette arbeidet med å definere det forestilte fellesskapet har fått forsterket viktighet, samtidig som det symbolske innholdet som forbindes med det nasjonale fellesskapet vris i en ny retning. Som Grete Brochman viser i Norsk innvandrings historie, avtegnet det seg på flere politikkområder på slutten av 1990-tallet et nytt nasjonsbyggingsprosjekt knyttet til ideen om det flerkulturelle samfunnet. Dette gjenspeiles også i kulturpolitikken. Mens man ved inngangen til 1990-årene så det å verne norsk kultur fra globaliseringen som en kulturpolitisk hovedoppgave, tematiseres globalisering i dag i økende grad som en konstruktiv og identitetsinngiende kraft i kulturpolitikken. Ikke minst har det å anerkjenne og framelske kultur møter og kulturelt mangfold blitt opphøyet til et kulturpolitisk hovedmotiv. Vi ser dette i utformingen av Den kulturelle skolesekken, og vi ser det på en rekke andre områder i kulturpolitikken.

2008 er markeringsår for kulturelt mangfold i Norge. Det er blitt sagt mye om Mangfoldsåret, om at det kommer for tidlig eller for sent, om at det brukes for mye eller for lite penger på tiltaket, og så videre. Her skal jeg nøye meg med en overordnet observasjon: I familie- og kulturkomiteens innstilling i forbindelse med Stortingets behandling av Mangfoldsåret i 2006, understrekes synspunktet om at vi ikke behøver å velge mellom nasjonal enhet og kulturelt mangfold, men at disse to hensynene tvert i mot kan sameksistere. Etter min oppfatning er

Mangfoldsåret den tydeligste erklæringen vi har sett til nå om at staten vier seg til et nasjonsbyggingsprosjekt av den sorten Brochman skisserer.

Så kan man spørre seg om dette prosjektet vil lykkes, og da tenker jeg i første rekke på om det vil lykkes i å skape oppslutning i befolkningen. I denne forbindelse er det verdt å merke seg at den statlige satsingen på kulturelt mangfold på mange måter svarer til det Benedict Anderson kaller for en ”offisiell nasjonalisme”. Det er et identitetsprosjekt som staten fremmer i forhold til sin egen befolkning, kanskje først og fremst med støtte i den utdannede middelklassen. Og på kort sikt kan det se ut til at dette prosjektet vil virke like mye splittende som det er forenende. Da tenker jeg ikke bare på etniske nordmenn som vil ha seg frabedt at staten slutter seg til den etter hvert så utbredte problematiseringen av innholdet i det vi kaller for norsk kultur, men også på kunstnere og kulturarbeidere med utenlandsk bakgrunn som vil ha seg frabedt å bli sett på som representanter for mangfoldet og heller søker anerkjennelse som talentfulle individer.

Et av problemene med mangfoldprosjektet er at det bygger på noen nokså idealiserte og idylliserende forestillinger om kulturelt mangfold, forestillinger som kan være rørende vakre men som antakelig forteller oss lite om hvordan et kulturelt mangfoldig samfunn arter seg i virkeligheten. Jeg tror mange kulturbyråkrater og kulturpolitikere kunne hatt nytte av å sette seg inn i sosiologen Richard Sennets analyse av det mangfoldige samfunnet. I Sennets beskrivelse er dette et uryddig og gjennomført disharmonisk sted, hvor samholdet mellom folk ikke så mye skyldes at de er bærere av høyverdige verdier (eller at de har vært deltakere på seminarer om kulturforståelse og toleranse), men at de er avhengige av hverandre av praktiske grunner, og for deres egen overlevelses skyld. Denne beskrivelsen er svært forskjellig fra harmonivisjonene om kulturelt mangfold vi for eksempel finner i Unesco-

dokumentene som norsk kulturpolitikk er inspirert av, men samtidig er Sennet en av de svært få som makter å gi et meningsinnhold til floskelen om at mangfoldet er en ”berikelse”. Ved å oppholde oss i dette uryddige og disharmoniske rommet, sier han, så modnes vi og blir bedre mennesker.

Er dette en ide som lar seg selge til den norske befolkningen? Hovedproblemet med mangfoldsprosjektet er kanskje at de fleste av oss forholder oss til det nettopp som en ide og tar stilling til det på et rent intellektuelt grunnlag. Men for at et identitetsprosjekt skal virke mobiliserende er det ikke tilstrekkelig at det har intellektuell appell. I tillegg må det kunne summere og gi en symbolsk bearbeidelse av erfaringer som er viktige for enkeltmennesket.

Den gruppen i Norge i dag som framfor noen annen har kulturelt mangfold som en del av sin hverdagslige livserfaring er skoleungdom. Derfor synes jeg det er et tankekors at skolene som inngår i forsøksordningen med Den kulturelle skolesekken viser seg å være lite interessert i de delene av dette tilbudet som tematiserer kulturelt mangfold. Dersom mangfoldsprosjektet skal lykkes i vid forstand er det avgjørende at det henvender seg til denne delen av befolkningen.